บทที่ ๒

โสตทัศนูปกรณ์วิชาสังคมศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

เริ่มตั้งแต่คริสศตวรรษที่ ๑๗ นักการศึกษาชาวตะวันตกหลายท่านได้ลงความเห็นว่า วิธีสอนในโรงเรียนนั้นควรพยายามเน้นไปในทางรูปธรรม (Concrete)ให้มากที่สุด นักการศึกษาคนแรกที่เริ่มเห็นความสำคัญของโสตทัศนศึกษา ก็คือ John Amos Comenius ท่านผู้นี้ได้แนะนำว่า ตามฝาผนังห้องเรียนควรมีรูปภาพแขวนไว้ให้นักเรียนดู หนังสือเรียนก็ควรมีภาพประกอบให้มากที่สุด ยิ่งกว่านั้นโรงเรียนควรจะมีภาพวาด แผนที่ หุ่นจำลอง ตลอดจนเครื่องมือทดลองต่าง ๆ ไว้ให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ได้โดยสะดวก Comenius เป็นผู้แต่งและพิมพ์ตำราเรียนเล่มแรกที่มีรูปภาพประกอบ ชื่อว่า Orbis Pictus (World in Pictures) เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๕๘ หนังสือเล่มนี้มีรูปภาพพิมพ์แกะจากแผ่นทองแดงถึง ๑๕๐ ภาพ บทเรียนทุกบทมีภาพประกอบ หัวเรื่องอย่างน้อยบทละ ๑ ภาพ [๑] จึงกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้เป็นทัศนศึกษาเล่มแรกของโลก เป็นหนังสือที่มุ่งจะสอนภาษาให้กับนักเรียนด้วยวิธีใช้ภาพและของจริงประกอบ ซึ่งได้รับความนิยมจากนักการศึกษาอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ถึงกับมีผู้แปลหนังสือ Orbis Pictus นี้เป็นภาษายุโรปหลายภาษาด้วยกัน รวมทั้งภาษาเปอร์เซียน อาราเบียน และมองโกเลียนด้วย [๒]

นักการศึกษาคนต่อมาก็คือ Jean Jacques Rousseau ท่านผู้นี้ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า Emile เมื่อปี ค.ศ. ๑๗๖๒ หนังสือเล่มนี้ได้หักล้างความเชื่อมั่นเก่า ๆ เกี่ยวกับวิธีการสอนให้หมดไป และเริ่มวิวัฒนาการทฤษฎีการศึกษาและการฝึกหัดแบบใหม่ขึ้น และเริ่มนึกถึงหลักจิตวิทยาของเด็กเล็กด้วย ในด้านวิธีสอน Rouseau มีความเห็นว่าจะต้อง

---

[๑] Kinder. James S. and McClusky F. Dean, Audio-Visual Reader, (Iowa: WM. C. Brown Company 1954) p. 28.

[๒] The Encyclopedia Americana Volum 7, (New York: Americana Corporation, 1829-1957,) p. 355.

เริ่มจากสภาพการจริง ๆ ในธรรมชาติ (Physical activity in a Nature setling) เขาเห็นความสำคัญของ Sense Perception ในการสอนนักเรียนจะต้องได้จับต้องเห็นของจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเด็กในวัย ๕ - ๑๒ ขวบนี้ ควรจะเป็นการศึกษาผ่านประสาทสัมผัส (Education Through Experience and the Sense)และยังมีความเห็นว่าเด็ก ๆ นั้นสามารถที่จะมีความคิดด้วยตนเองมากกว่าที่จะยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น [๓]

นักการศึกษาที่ควรจะอ้างถึงอีกผู้หนึ่งก็คือ Pestalozzi ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญทางการศึกษาผู้หนึ่ง ท่านผู้นี้มีความคิดและความเชื่อมั่นคล้ายคลึงกับ Comennius และ Rousseau Pestalozzi ได้เปิดโรงเรียนทดลองการศึกษาตามอิทธิพลของหนังสือ Emile ที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์เป็นเวลาถึง ๒๕ ปี ท่านได้นำหลักการต่าง ๆ จากหนังสือ Emile มาจัดสอนในโรงเรียนของท่านจนได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง[๔] Pestalozzi ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้คนอื่นเห็นความสำคัญของการสอนด้วยของจริง ขณะที่ทำการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ธรรมชาติศึกษา ครูจะพานักเรียนทั้งชั้นออกไปศึกษานอกสถานที่ทุกครั้งที่เดินทางไปและกลับ ครูจะให้นักเรียนเอาดินเหนียวมาช่วยกันปั้น สร้างเป็นหุ่นจำลอง หุบเขา ภูเขา แม่น้ำ และสิ่งอื่น ๆ ที่นักเรียนไปเห็นมาจริง ๆ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ในวิชาภูมิศาสตร์และธรรมชาติศึกษาได้อย่างซาบซึ้ง

นักการศึกษาอีกท่านหนึ่ง ซึ่งจะเว้นไม่กล่าวถึงเสียไม่ได้ ก็คือ Froebel ท่านผู้นี้มีชื่อเสียงทางจัดการศึกษาด้านอนุบาล ซึ่งเจริญรอยตามความคิดของ Pestalozzi Froebel เกิดในเยอรมัน เมื่ออายุได้ ๒๓ ปี เขาได้ไปเป็นครูสอนในโรงเรียนของ Pestalozzi ที่ฟรังเฟิต รู้สึกพอใจและสนใจมาก จนทำให้ Froebel มีความตั้งใจอันแรงกล้าที่จะปฏิวัติการศึกษาใหม่ จึงได้กลับไปเรียนมหาวิทยาลัย เมื่อเรียนจบแล้วในปี ๑๘๑๖ ได้ตั้งโรงเรียนของตนเอง Froebel เชื่อว่า Self-Activity นี้แหละนำความเจริญ

---

[๓]Kinder James S. and McClusky F. Dean, p. 30

[๔]เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๐

มาให้แก่มนุษย์ ถ้าขาดการปฏิบัติ ส่วนต่าง ๆ ก็ไม่เจริญ เหมือนกับว่า เราบริหารส่วนใด ส่วนนั้นก็เจริญ ส่วนใดเราเพิกเฉย ก็ขาดความเจริญ [๕]

ดังได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า โรงเรียนในอดีตก็ได้ใช้โสตทัศนศึกษากันแล้วอย่างพร้อมมูล นักการศึกษาคนสำคัญ ๆ ของโลกได้มีส่วนพัฒนาโสตทัศนูปกรณ์ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติมาเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว และในปัจจุบันนี้ โสตทัศนศึกษาได้เจริญขึ้นเป็นสำคัญแผ่ขยายไปทั่วทุกมุมโลก จะปรากฏว่า ทุกวงการศึกษาของนานาชาติจะต้องมีการใช้โสตทัศนูปกรณ์แทบทั้งสิ้น

<u>คำจำกัดความของโสตทัศนูปกรณ์และสังคมศึกษา</u>

<u>โสตทัศนูปกรณ์</u> มีความหมายถึง Audio-Visual Aids หรือ Teaching Aids ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีผู้ให้นิยามไว้ดังนี้

William Exton ได้เขียนไว้ในหนังสือ Audio-Visual Aids to Instruction ไว้ดังนี้ [๖]

> Audiovisual aids : to training are, basically means for the transference of thought. As much, they are subject to all the rules governing the transference of thought that have been discovered or evalued in the course of civilization.
> There is no element or application of any of the media to be utilized that can possibly except and audiovisual training aid from being governed by these extablished rules.

Hass and Packer เขียนไว้ในหนังสือ Preparation and Use of Audio-Visual Aids ไว้ดังนี้ [๗]

> An instructional aid is any device that assists an instructor to transmit to a learner, facts, skills, attitudes, knowledge, understanding and appriciation.

---

[๕]แผนกโสตทัศนศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา, "คู่มือการใช้โสตทัศนวัสดุ"(โครงการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พระนคร ๒๕๐๖) หน้า ๕.

[๖]Exton William, <u>Audio-Visual Aids to Instruction</u>, (New York: Mc-Graw-Hill Book Company, Inc., 1947.) p. 10.

[๗]Hass Kenneth B. and Packer Harry Q., <u>Preparation and Use of Audio-Visual Aids</u>, (New York: Prentice-Hall, Inc., 1955.) p. xi

A visual aid is any instructional device that can be seen, but not heard.

An audio aid is any instructional device that can be heard, but not seen.

An audio-visual aid is any instructional device that can be heard as well as seen.

Carter V. Good รวบรวมไว้ใน Dictionary of Education ดังนี้ [๘]

Aid, Audio-Visual : Any device by means of which the learning process may be encouraged or carried on though the sense of hearing and (or the sense of sight. Syn. audio-visual material.)

Instruction, Audiovisual [๙]

(1) That branch of pedagogy which treat of the production selection, and utilization of material of instruction that do not depend solely on the printed word, (2) Instructional Technique employing materials and procedures not dependent solely upon the printed word.

F. Dean McClusky ได้ให้คำจำกัดความไว้ในหนังสือ Audio-Visual Reader

Audio-visual instruction emphasized the value of concrete or non verbal experience in the learning process, where as other forms of instruction stress verbal of symbolic experience...

Audio-Visual instruction is an antidote for verbalism. By relating the non-verbal experiences of learners to the verbal, teachers can make instruction meaningful. Audio-Visual materials are of great value in helping teachers and students develop meaning in common : Properly used they are a preventive of the many misunderstanding which arise out of academic language.

จากนิยามต่าง ๆ ที่นักการศึกษาต่างประเทศได้ให้ไว้เกี่ยวกับ Audio-Visual Aids หรือ โสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ กันนั้น แต่เมื่อสรุปก็จะได้ความคิดตรงกัน คือ โสตทัศนู

---

[๘] Good Carter V., Dictionary of Education, (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1959.) p. 22.

[๙] เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๙๐.

[๑๐] Hinder James S. and McCluskey F. Dean. p. 4.

ปกรณ์นั้น เน้นถึง คุณค่าของประสพการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม หมายถึง วัสดุที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดี และมีพัฒนาการตามความมุ่งหมายของการศึกษา โสตทัศนูปกรณ์นี้อาจแยกออกเป็น (ก) โสตวัสดุ คือ วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถได้ยินได้ฟังได้ แต่ไม่มีรูปร่าง ได้แก่ วิทยุ แผ่นเสียง เทปเสียง ฯลฯ (ข) ทัศนวัสดุ คือ วัสดุอุปกรณ์ที่มีทรงทั้งหลาย สามารถแลเห็นด้วยตาได้ เช่น หุ่นจำลองของตัวอย่าง ของจริง ฯลฯ และ (ค) โสตทัศนวัสดุ คือ วัสดุที่มีทั้งภาพและเสียง เช่น ภาพยนต์เสียง โทรทัศน์ ฯลฯ

<u>สังคมศึกษา</u> เป็นวิชาว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และทางธรรมชาติของมนุษย์ ในการสอนสังคมศึกษานั้น ครูควรมุ่งจัดประสพการณ์และกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันพึงปรารถนาในสังคมของตน[๑๑]

ในทัศนะของนักการศึกษาต่างประเทศได้ให้นิยามเกี่ยวกับสังคมศึกษาไว้ดังนี้ คือ

Carter V. Good[๑๒]: <u>Social Studies</u> : These portions of the subject mater of the social sciences, particularly history, economics, political science, sociology, and geography, which are regarded as suitable for study in elementary and secondary schools and are developed into courses of study whether integrated or not, and of which both the subject matter and the aims are predominantly social; not to be confused with the social sciences or with subjects having a social aim but not social content (as in the case of course in English, art appreciation and personal health) nor to be confined to too narrow or rigid a combination of studies.

Ambrose and Miel[๑๓]: Social learning in the context (and in the study) refer to those controls of behavior which a person develops as to lives through and reacts in the various groups with which he associates. Included are such learnings as values, ideals ways of relating to others, way of solving social problems, social concept and feelings-especially feedings about oneself and others they can be looked upon as learning that enable an individual to take a satisfying and useful

---

[๑๑]กระทรวงศึกษาธิการ, "หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๐๓" (โรงพิมพ์คุรุสภา, พระนคร, ๒๕๐๓) หน้า ๑๖.

[๑๒]Good Carter V. p. 509

[๑๓]Ambrose Edna and Miel Alice, <u>Children's Social Learning</u>, (Washington 6 D.C. Association for Supervision and Curriculum Department N.E.A. 1958.) p. 2.

place in the various groups with which he is associated. In this sense the positive and hoped for learnings are emphasized.

Wesley and Adams[๑๔]: The Term Social Studies is used to designate the school subject which deal with human relationships....

ถ้าจะพิจารณาจากนิยามต่าง ๆ เหล่านี้ คำว่าสังคมศึกษาก็คือ วิชาที่เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางธรรมชาติของมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนได้มีประสพการณ์และพฤติกรรมที่จะส่งเสริมให้มีความรู้ ความคิด ทัศนคติ ทักษะกระสวน ที่ดีงามต่อสังคมและเป็นพลเมืองดีของประเทศ วิชาเหล่านี้ก็ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ฯลฯ นั่นเอง

<u>ความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น</u>

การสอนสังคมศึกษามีความมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้[๑๕]

๑. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และ ทางสังคม

๒. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความเป็นมาของชนชาติไทย และชาติต่าง ๆ ทางด้านการปกครอง การสังคม และวัฒนธรรมที่ได้สร้างสมกันมาตามประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศ

๓. ให้เด็กยอมรับคุณค่าในทางศีลธรรมและวัฒนธรรม และยินยอมปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ

๔. ให้เด็กมีความเข้าใจว่า สมาชิกของสังคมย่อมมีหน้าที่อำนวยประโยชน์ให้แก่สังคมตามวิถีทางของเขา สอนให้เด็กรู้จักเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ และฐานะทางสังคมของบุคคลนั้น

---

[๑๔]Wesley, Edgar Bruce and Adams, Mary A., <u>Teaching Social Studies in Elementary Schools</u>, (Boston : D.C. Health and Company, 1946.) p. 17.

[๑๕]กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๑๖-๒๕.

๕. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบอบการปกครองในปัจจุบัน

๖. ให้เด็กรู้จักสิทธิและหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบ ซึ่งพลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ

๗. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการผลิต การบริโภค การสงวนทรัพยากรของสังคม

๘. ให้เด็กรู้จักเหตุผล รู้จักประเมินผล ยอมรับหลักการและขบวนการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา

การสอนในโรงเรียนควรจะส่งเสริมให้เด็กได้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักวิชาและข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวมานี้ โดยจัดเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับระดับความสามารถ ตามความสนใจของเด็ก ทั้งนี้ควรคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของชุมนุมชนด้วย นอกจากนั้นครูควรใช้วิธีการที่ถูกต้องในการสอน เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีทักษะ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อสังคมเป็นส่วนรวม ดังนั้น การสอนสังคมศึกษาจึงควรเริ่มต้นด้วยการจัดประสพการณ์ให้เด็กมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับชุมนุมชน แล้วจึงค่อย ๆ ขยายวงให้กว้างออกไปจนคลุมถึงประเทศและโลก

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตย การสอนสังคมศึกษาจึงจำเป็นต้องเน้นหนักในเรื่องฝึกฝนอบรมให้เด็กเลื่อมใสและการปฏิบัติตามหลักและวิธีการประชาธิปไตย ในระหว่างที่เด็กอยู่ในโรงเรียนนั้น ครูต้องสอนให้เด็กรู้จักใช้สิทธิของตนในขอบเขตของกฎข้อบังคับ ให้เด็กรู้จักหน้าที่ของตนและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ให้รู้จักช่วยเหลือกัน สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ ให้มีสัมมาคารวะต่อกัน และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ให้เด็กรู้จักตื่นตัวในปัญหาของสังคมและกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อช่วยแก้ไขปัญหานั้นให้ดีขึ้น

หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๐๓ ซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษาปัจจุบันนี้ ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังข้อความที่คัดลอกมาแล้วข้างบนนั้น มีอยู่ตอนหนึ่งที่กล่าวว่า "...ครูควรใช้วิธีการที่ถูกต้องในการสอน

เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีทักษะ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อสังคมเป็นส่วนรวม..." วิธีการที่ครูจะใช้สอนนักเรียนให้เกิดผลดังต้องการนั้น ก็คือ การใช้โสตทัศนูปกรณ์ประกอบการสอน จึงจะเป็นวิธีการที่ถูกต้องและส่งเสริมให้เด็กมีทักษะ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อสังคมเป็นส่วนรวม

ขอบเขตของวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น

วิชาสังคมศึกษาที่ใช้สอนในชั้นประถมศึกษาตอนต้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ นี้ มุ่งส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเองและสังคม เริ่มตั้งแต่ชีวิตภายในบ้านออกไปสู่สังคมนอกบ้าน ดังจะเห็นได้จาก หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๐๓ ได้วางเนื้อหาวิชาไว้ดังนี้ [๑๖]

๑. ชีวิตในบ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในบ้าน

๒. ชีวิตในโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในโรงเรียน

๓. ชีวิตในชุมนุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ การอาชีพ และบุคคลสำคัญ ๆ การรักษาความสอาดและความปลอดภัย การป้องกันรักษาโรค การรักษาสาธารณะสมบัติ และมรรยาทในชุมนุมชน

๔. บุคคลสำคัญของประเทศไทยในปัจจุบันและอดีต

๕. ทิศ

๖. การคมนาคม การขนส่ง และการสื่อสาร

๗. วันหยุดตามเทศกาล และวันสำคัญต่าง ๆ

๘. ผลิตผลที่เกิดในท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ

๙. สัณฐานโลก ภูมิศาสตร์ประเทศไทย การเขียนแผนที่

๑๐. ประวัติศาสตร์ไทยโดยย่อ

๑๑. การปกครองของประเทศไทยสมัยปัจจุบัน หน้าที่พลเมืองที่พึงมีต่อรัฐ ต่อชุมนุมชนและครอบครัว ศีลธรรมและวัฒนธรรมของชาติไทยโดยย่อ

๑๒. ภูมิศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้าน และสัมพันธภาพระหว่างไทยกับประเทศเหล่า

---

[๑๖]กระทรวงศึกษาธิการ. หน้า ๑๘ - ๒๕.

008646

นี้โดยสังเขป

๑๓. ข่าวภายในประเทศและข่าวต่างประเทศ

นอกจากเนื้อหาสำคัญในหลักสูตรที่จะดำเนินการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้นแล้ว ยังจะต้องสอนวิชานี้ให้มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ อีกด้วย [๑๗] เพราะถ้าเราพิจารณาเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษาที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็จะเห็นได้ว่า วิชาในหมวดนี้กว้างขวางจนแทบจะคลุมทุกส่วนทุกตอนของการเล่าเรียนในชั้นประถมศึกษา แม้ว่าจะไม่คลุม ก็มีส่วนสัมพันธ์กับวิชาอื่นอย่างใกล้ชิด เช่น

๑. วิชาวิทยาศาสตร์ หรือธรรมชาติศึกษา ซึ่งเนื้อหาของวิชานี้ เป็นเรื่องของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โดยทั่ว ๆ ไปกล่าวถึงดินฟ้าอากาศ พืชพันธ์ และสัตว์ต่าง ๆ เนื้อหาที่กล่าวมานี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของวิชาสังคมศึกษาในด้านภูมิศาสตร์เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้ว่า วิชาวิทยาศาสตร์เบื้องต้น หรือธรรมชาติศึกษามักจะเน้นในเรื่องการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ วิชาสังคมศึกษาก็เน้นในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน แม้แต่ความมุ่งหมายบางประการของสองวิชานี้ก็ตรงกัน เช่น วิชาธรรมชาติศึกษา มุ่งส่งเสริมให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต รู้จักคิดหาเหตุผล โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษาก็มุ่งส่งเสริมให้เด็กคิดอย่างมีเหตุผลเช่นเดียวกัน

๒. ภาษาไทย ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ ดังนั้นการส่งเสริมความสามารถในทางภาษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด ในการสอนสังคมศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาสังคมศึกษากับวิชาภาษาไทย จึงเป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนอยู่ในตัวของมันแล้ว

๓. เลขคณิต ปัญหาทางสังคมของมนุษย์นั้นย่อมเป็นปัญหาเกี่ยวกับจำนวน และปริมาณของสิ่งต่าง ๆ อยู่มาก สังคมของมนุษย์จะตั้งอยู่ไม่ได้ถ้ามนุษย์ไม่รู้จักหลักวิชาคำนวณ ดังนั้นวิชาเลขจึงมีที่ใช้ในการสอนสังคมศึกษาเป็นอันมาก

---

[๑๗] ดร.ก๊อ สวัสดิพาณิชย์, "วิธีสอนสังคมศึกษาในชั้นประถม" กรมสามัญศึกษา,(พระนคร ๒๕๐๒.) หน้า ๔-๖

๔. ศิลปดนตรี วิชานี้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้นวิชาทั้งสองจึงมีเนื้อหาสัมพันธ์กับสังคมศึกษาอยู่ในตัวของมันแล้ว

๕. พลานามัย วิชานี้ว่าด้วยความเจริญเติบโตทางร่างกายของมนุษย์ เป็นวิชาที่มุ่งส่งเสริมเด็กให้เจริญเติบโตทางร่างกาย โดยสอนให้เด็กรู้จักรักษาสุขภาพอนามัยของตน ตลอดจนให้เด็กออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจให้เหมาะสมด้วย วิชานี้เปิดโอกาสให้เด็กเล่นรวมกัน และได้ทำงานหลายอย่างรวมกัน ดังนั้นจึงเป็นวิชาที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิชาสังคมศึกษา

ที่ยกตัวอย่างเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวิชาสังคมศึกษากับวิชาอื่น ๆ มากล่าวนี้ก็เพราะต้องการจะชี้ให้เห็นว่า วิชาสังคมศึกษานั้นย่อมรวมเอากิจกรรมของวิชาอื่น ๆ มารวมไว้เป็นอันมาก เวลาครูสอนสังคมศึกษา ครูย่อมจะสอนวิชาในหมวดต่าง ๆ รวมกันไปด้วย ถ้าครูมองเห็นความกว้างขวางของวิชาสังคมศึกษาเช่นนี้แล้ว ครูก็พอจะจัดกิจกรรมทางสังคมศึกษาให้เป็นหน่วยงานเพื่อสอนเด็กได้

<u>การแบ่งประเภทของโสตทัศนูปกรณ์โดยทั่วไป</u>

ประเภทของโสตทัศนูปกรณ์นั้น นักการศึกษาได้แบ่งไว้หลายแบบด้วยกัน บางท่านแบ่งตามลักษณะวัสดุ บางท่านก็แบ่งตามประสพการณ์ แล้วแต่จะเห็นความสำคัญกันไปในแง่ใด ซึ่งบางท่านอาจแบ่งประเภทตามความสะดวกในการใช้ก็มี นอกจากจะแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ แล้ว ยังจำแนกออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีกหลายชนิด ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

James S. Kinder [๑๘] ได้แยกประเภทโสตทัศนูปกรณ์ไว้ตามลำดับลักษณะวัสดุดังนี้ คือ

๑. Repetitive Material

ก. กระดานดำ

ข. ป้ายนิเทศ

ค. สิ่งพิมพ์ (Dulplicating Devices)

---

๑๘ Kinder, James S., <u>Audio-Visual Materials and Techniques</u>, (New York : American Book Company, 1959,) p. 42-49.

๒. Pictorial and Graphical Representations

ก. ภาพถ่าย (Photographs)

ข. ภาพในหนังสือ (Text book Illustration)

ค. รูปตัดมา (Cut out)

ง. โปสการ์ด (Post card)

จ. Newspaper Clippings

ฉ. ภาพวาดและภาพเสก็ช (Drawing and Sketches)

ช. แผนภูมิ กราฟ และตารางต่าง ๆ (Chart, Graphs, and Tables)

ซ. การ์ตูน (Cartoon)

ญ. โปสเตอร์ (Posters)

ฎ. Diagrams and Schanatics

๓. Still Projected Pictures

ก. Steriographs (Unprojected)

ข. Lanterm Slide

ค. Filmstrip

ง. Opaque Projection

จ. Positive Transparencies

ฉ. Micro-Slide Projections

ช. Tachisto Scopes

๔. Projected Motion Pictures

ก. ภาพยนตร์เงียบ

ข. ภาพยนตร์เสียง

๕. Auditory Material

ก. Phonograph Records

ข. Electrical Transcriptions

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. Radio Broadcasts

๑) Amplitude Modulation

๒) Frequency Modulation

ง. Centralized Sound Systems

๖. Audio-Visual Aids in Combination

ก. ภาพยนตร์เสียง

ข. โทรทัศน์

ค. Sound Filmstrip

๗. ทัศนาจรเพื่อการศึกษา

๘. พิพิธภัณฑ์

๙. Representation and Relief-Displays

ก. หุ่นจำลอง

ข. ของจริง

ค. ของตัวอย่าง (Speciments, Collections, Samples)

ง. Relics

จ. Dioramas

ฉ. กะบะทราย(Miniature Set, Floor Representations)

ช. ของล้อแบบ

ซ. Miniatures

๑๐. การแสดงละคร

๑๑. การแสดงสาธิต

๑๒. เบ็ดเตล็ด

ก. บัตรคำ

ข. สมุดภาพ

ค. Illustrated Booklets, Scrap books X Scrap

Edgar Dale [๑๙] จำแนกโสตทัศนูปกรณ์ไว้ตามประสพการณ์ของเด็กที่จะได้รับมากที่สุด จนกระทั่งถึงน้อยที่สุด โดยสมมติรูปกรวยกลมขึ้น แล้วแบ่งรูปกรวยกลมนี้ออกเป็น ๑๐ ระดับ ให้ประสพการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดอยู่ที่ฐานกรวย และให้ประสพการณ์ที่ลอย ๆ เป็นนามธรรมมากขึ้น ๆ อยู่ในอันดับถัดขึ้นไป จนกระทั่งถึงประสพการณ์นามธรรม ซึ่งเป็นยอดของกรวยสมมติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[๑๙] Dale Edgar, Audio-Visual Methods in Teaching, (New York: The Dryden Press, 1946.) p. 37

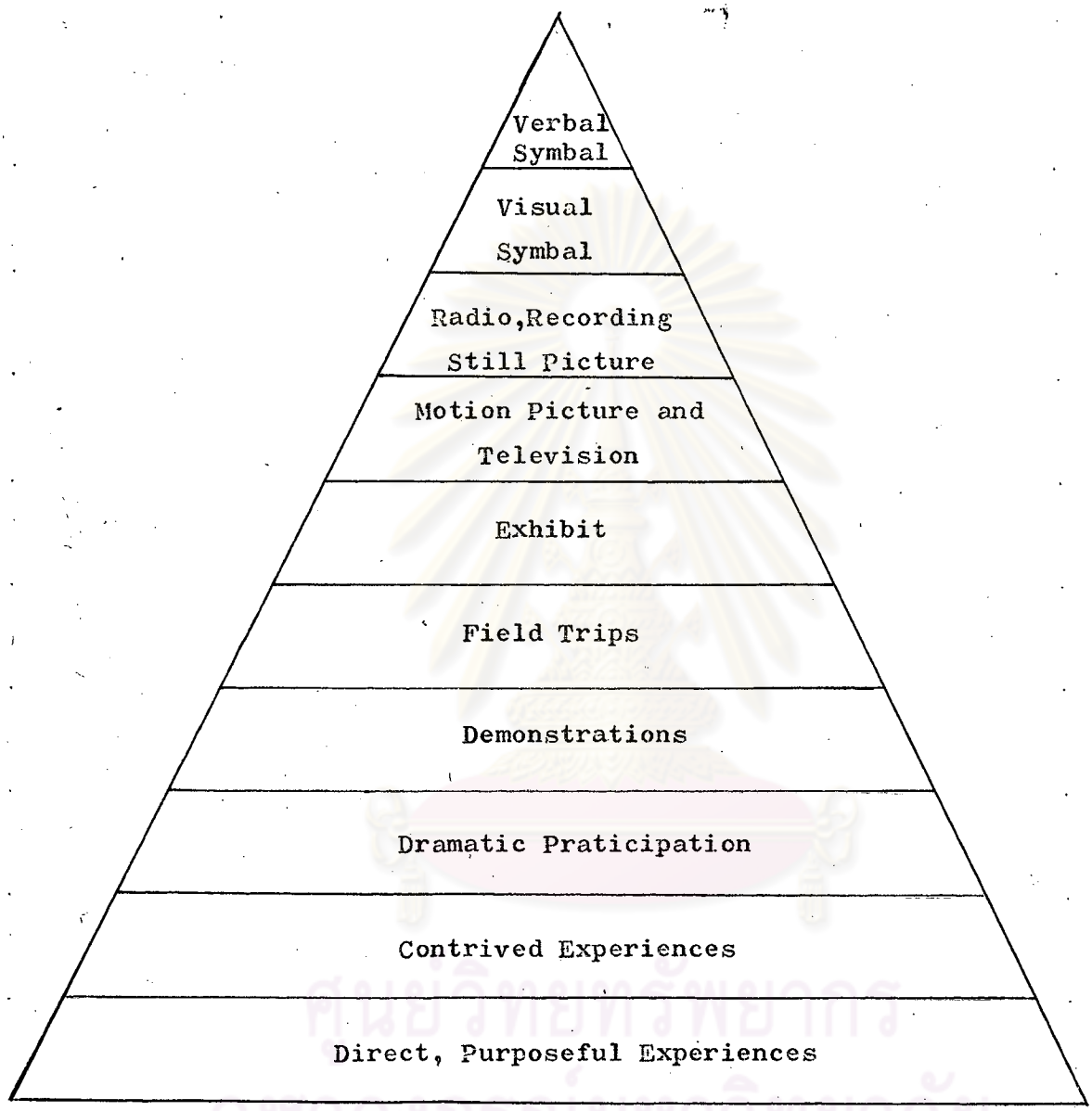

ภาพที่ ๑ Cone of Experiences of Edgar Dale

คณะกรรมการแผนกนิทรรศการ กระทรวงศึกษาธิการ [๒๐] ได้จำแนกโสตทัศนูปกรณ์ออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๖ ประเภท และแต่ละประเภทใหญ่ ๆ นั้น ยังได้จำแนกออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีกหลายชนิด ดังนี้ คือ

๑. วัสดุลายเส้น (Graphical Material) แบ่งออกเป็นชนิดย่อย ๆ ได้ ๙ ชนิด คือ

๑.๑ กระดานดำ (Black Boards)

๑.๒ แผนที่และลูกโลก (Maps and Globes)

๑.๓ การ์ตูน (Cartoon)

๑.๔ โปสเตอร์ (Poster)

๑.๕ แผนภาพ (Diagram)

๑.๖ กราฟ (Graph)

๑.๗ แผนภูมิ (Chart)

๑.๘ ป้ายผ้าสำลี (Flet Boards)

๑.๙ ป้ายนิเทศ (Bulletin Board)

๒. วัสดุมีทรง (Solid Materials) แบ่งออกเป็นชนิดย่อย ๆ ได้ ๖ ชนิด คือ

๒.๑ ไดออรามา (Dioramas)

๒.๒ พิพิธภัณฑ์โรงเรียน (School Musiums)

๒.๓ ของล้อแบบ (Mock-up)

๒.๔ ของจำลอง (Models)

๒.๕ ของตัวอย่าง (Specimens, Collections, Samples)

๒.๖ ของจริง (Objects)

---

[๒๐] กระทรวงศึกษาธิการ, "อุปกรณ์การศึกษา", (โครงการพัฒนาการศึกษา พระนคร ๒๕๐๕.) หน้า ๑-๔.

๓. โสตวัสดุ (Auditory Materials) แบ่งออกเป็นชนิดย่อย ๆ ได้ ๔ ชนิด คือ

๓.๑ ระบบขยายเสียง (Amplified Sound System)

๓.๒ แผ่นเสียง (Phonograph Records)

๓.๓ เทปเสียง (Tape Records)

๓.๔ วิทยุ (Radio-Broadcasts)

๔. ภาพนิ่ง (Still Pictures) แบ่งออกเป็นชนิดย่อย ๆ ได้ ๑๐ ชนิด คือ

๔.๑ ภาพผนัง (Wall Pictures)

๔.๒ สมุดภาพ (Picturial Book, Scrap Book)

๔.๓ ภาพสามมิติ (Three Dimensional Pictures)

๔.๔ ภาพเขียน (Drawing and Skethes)

๔.๕ รูปภาพ (Pictures)

๔.๖ ภาพถ่าย (Photographs)

๔.๗ สไลด์ (Slides)

๔.๘ ฟิล์มสตริฟ (Film Strip)

๔.๙ ภาพโปร่งแสง (Positive Transporencies)

๔.๑๐ รูปตัดมา (Cut-out)

๕. กิจกรรมรวม (Activities) แบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ ๘ ชนิด คือ

๕.๑ งานที่เป็นโครงการ (Projects)

๕.๒ การเล่นแบบละคร (Dramatization)

๕.๓ การแสดงบทบาท (Role Playing)

๕.๔ การสาธิต (Demonstrations)

๕.๕ การศึกษานอกสถานที่ (Field Trips)

๕.๖ นิทรรศการ (Exhibition)

๕.๗ การทดลอง (Experiments)

๕.๘ กะบะทราย (Sand Tray)

๖. ภาพยนต์และโทรทัศน์ (Motion Pictures and Television)

ประเภทและชนิดของโสตทัศนูปกรณ์สำหรับวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า มีนักการศึกษาต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า มีโสตทัศนูปกรณ์สำหรับวิชาสังคมศึกษาอยู่หลายชนิดด้วยกันที่ใช้แล้วให้คุณค่าทางการศึกษาและมีประสิทธิภาพดียิ่ง เหมาะสมที่ครูจะเลือกนำมาใช้ประโยชน์ในวิชาสังคมศึกษานี้ บางท่านก็ได้แยกไว้เป็นประเภทใหญ่ ๆ และบางท่านก็ได้กล่าวไว้เป็นแต่ละชนิดไป ดังสรุปไว้ได้ดังต่อไปนี้

Scarfe[๒๑] ได้รวบรวมประเภทของโสตทัศนูปกรณ์สำหรับวิชาภูมิศาสตร์ซึ่งได้จากการสัมมนาของ Unesco ณ ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อ ปี ค.ศ. ๑๙๕๑ ไว้ ๔ ประเภท ดังนี้ คือ

๑. วัสดุที่ติดต่อโดยตรงกับความเป็นจริง (Direct contact with reality) ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ

๑.๑ การศึกษานอกสถานที่ (Outdoor Study) ซึ่งหมายถึงการออกไปสำรวจนอกห้องเรียนของนักเรียน ซึ่งอาจจะใช้เวลาเพียง ๓๐ - ๔๕ นาที หรือการไปสำรวจนอกสถานที่ซึ่งต้องใช้เวลาครึ่งวัน - เต็มวัน รวมทั้งการเดินทางไกลซึ่งต้องใช้เวลาหลาย ๆ วันก็ได้ทั้งนั้น

การศึกษานอกสถานที่นี้ก็เพื่อที่จะให้นักเรียนได้มีโอกาสออกไปศึกษาถึงดินฟ้าอากาศภายนอกห้องเรียน การสำรวจสถานที่ เพื่อเขียนแผนที่ หรือการไปชมซากสลักปรักพังอันเป็นโบราณสถานที่ต้องการศึกษา

๑.๒ หุ่นจำลอง (Model) หุ่นจำลองในที่นี้ นอกจากวัสดุที่จำลองคล้ายของจริงที่มีขายกันแล้ว ยังรวมทั้งหุ่นจำลองที่ครูและนักเรียนร่วมกันทำขึ้นนั้นด้วย เช่น หุ่น

---

[๒๑] Scarfe N.V., A Hand Book of Suggestion on the Teaching of Geography, (Netherlands : Unesco, 1958.) pp. 39.61.

จำลองแม่น้ำลำคลอง ภูเขา ป่าไม้ ฯลฯ

๒. รูปภาพ (Photograph)

๒.๑ ภาพนิ่ง (Still Picture) ภาพนิ่งนี้มีประโยชน์มากและหาง่าย มีจุดมุ่งหมายตรงกับหัวข้อวิชาที่สอน นอกจากนี้ภาพนิ่งยังมีรายละเอียดที่ชัดเจนเด่นชัดและถูกต้องกับความเป็นจริงทุกประการ ข้อดีของภาพอีกอย่างหนึ่งก็คือ เราสามารถหาภาพได้ทั้งขนาดใหญ่และเล็กตามความต้องการของเรา เพื่อจะได้ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอนเป็นหมู่คณะ หรือเป็นรายบุคคลได้อย่างสะดวก

การติดตั้งภาพให้นักเรียนดูนั้น มีหลายแบบ คือ ภาพใหญ่ ๆ ครูอาจจะติดหน้าชั้นเพื่อให้นักเรียนได้เห็นโดยทั่วถึงกัน ส่วนภาพเล็ก ๆ นั้น ครูอาจจะติดที่ข้างฝาเตี้ย ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนมาสังเกตศึกษาด้วยตนเอง นอกจากนี้ ครูยังใช้ภาพนิ่งนี้ฉายด้วยเครื่องฉายภาพทึบแสงให้นักเรียนดูทั้งชั้นได้อีกด้วย

๒.๒ ภาพยนตร์ (Film) ภาพยนตร์ของวิชาภูมิศาสตร์นี้มี ๒ ชนิด คือ ชนิดที่มีแต่ภูมิหลัง (Back Ground) กับชนิดที่เป็นเรื่องสั้น ๆ สำหรับใช้สอนเฉพาะหัวข้อวิชาหนึ่งวิชาใด

๓. แผนที่และแผนภาพ (Maps and Diagram)

๓.๑ แผนที่ผนัง (Wall Map) คือ แผนที่ขนาดใหญ่ที่ติดอยู่ข้างฝา รวมทั้งแผนที่ซึ่งครูและนักเรียนช่วยกันเขียนขึ้นด้วยกระดาษสีน้ำตาล แสดงสถานที่และจุดสำคัญบนแผนที่ตามความมุ่งหมายของหัวข้อวิชานั้น ๆ ด้วย

๓.๒ ลูกโลก (Globes) ลูกโลกที่ใช้สอนนักเรียนในชั้นเรียน ไม่ควรเล็กกว่า ๒๐ - ๒๔ นิ้ว ส่วนลูกโลกขนาดเล็ก ๖ - ๘ นิ้วนั้น มีไว้สำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นรายบุคคล

๓.๓ Atlass คือแผนที่ขนาดเล็กมีไว้สำหรับนักเรียนได้ศึกษาเป็นรายบุคคล ดังนั้นควรจะพิมพ์ไว้อย่างละเอียดและชัดเจน มีขนาดพอสมควรที่นักเรียนจะอ่านและพลิกได้สะดวก

๓.๔ แผนที่อื่น ๆ (Other Map) หมายถึง แผนที่อื่น ๆ ทั้งขนาดเล็กและใหญ่ ซึ่งอาจเป็นแผนที่แสดงกายภาพ เศรษฐกิจ ทิศทางลม การคมนาคม ฯลฯ

สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนอ่านและเข้าใจความหมายของแผนที่ ดังนั้น นักเรียนชั้นประถมศึกษาจึงควรได้รับการฝึกหัดเขียนแผนที่อย่างง่าย ๆ ทำแผนผังบ้าน โรงเรียน หรือหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่

๔. การอ่านและวิทยุ (Reading and Radio)

๔.๑ ตำราต่าง ๆ (Text Books) เป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับวิชาภูมิศาสตร์ การเลือกตำราเรียนนั้น ควรเลือกผู้เขียนที่มีประสพการณ์ทางด้านนี้ดีพอสมควร ตำราเรียนที่ทันสมัยนั้น จะแบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาคแรก เป็นข้อความ คำบอกเล่าเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความรู้ต่าง ๆ ส่วนภาคหลังนั้นจะเป็นแบบฝึกหัด คำถามต่าง ๆ มีไว้เพื่อหัดให้นักเรียนได้รู้จักค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และรู้จักสรุปเหตุผลต่าง ๆ ที่เรียนรู้มาแล้ว

๔.๒ หนังสืออ่านประกอบและสถิติอ้างอิงต่าง ๆ (Supplementary Geography, Books and Statistic References) หนังสือเหล่านี้จะช่วยให้การเรียนมีคุณค่าสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หนังสือเหล่านี้ได้แก่ Statistical Summaries, Year book, Travel Book และ Fiction สั้น ๆ ฯลฯ นอกจากหนังสือพวกนี้แล้ว สมุดภาพที่นักเรียนสะสมเองนั้น ก็ใช้ได้ประโยชน์ดีเช่นเดียวกัน ครูควรช่วยเขียนคำบรรยายสั้น ๆ กระทัดรัดให้แก่นักเรียน จะช่วยให้ได้คุณค่าทางการศึกษาสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น สมุดภาพนั้นนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทั้งที่ยังกำลังศึกษาอยู่และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วอีกด้วย

๔.๓ วิทยุ (Radio) ถึงแม้ว่าวิทยุจะเหมาะกับการเรียนภาษาต่างประเทศหรือดนตรีมากกว่าภูมิศาสตร์ก็ตาม แต่วิทยุก็สามารถใช้เสียงประกอบทำให้เกิดภาพพจน์ได้ เช่น เสียงน้ำตก พายุทราย ฯลฯ

๔.๔ ห้องภูมิศาสตร์ (Geography Room) ถ้าครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ต้องการให้การเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ควรจัดห้องภูมิศาสตร์

ไว้โดยเฉพาะสัก ๑ ห้อง และเตรียมอุปกรณ์ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆไว้ให้พร้อม จะส่งเสริมความสนใจของนักเรียนได้มากกว่าเดิมหลายเท่า

สำหรับ Zoe A.Thralls [๒๒] ผู้เชี่ยวชาญทางการสอนวิชาภูมิศาสตร์ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รวบรวมรายชื่อโสตทัศนูปกรณ์วิชาภูมิศาสตร์ไว้ดังนี้ คือ

๑. แผนที่และลูกโลก ซึ่งใช้แสดงตำแหน่งและสภาพของท้องถิ่นมนุษย์และดินฟ้าอากาศ

๒. รูปภาพ Thralls ได้เปรียบรูปภาพไว้ว่า มีประโยชน์เสมือนหนึ่งเป็นห้องทดลอง (Laboratory) ของวิชาภูมิศาสตร์ ซึ่งเราอาจจะค้นหาความจริงต่าง ๆ ได้จากรูปภาพนั้น ๆ

๓. สไลด์และภาพยนตร์ ถือว่ามีคุณค่าทางการศึกษาเช่นเดียวกับรูปภาพ แต่เนื่องจากภาพทั้ง ๒ ชนิดนี้ มีการเคลื่อนไหวได้ และเก็บรักษาได้ง่ายกว่ารูปภาพธรรมดา ดังนั้นประสิทธิภาพทางการศึกษาจึงสูงกว่า

๔. กราฟและสถิติ เป็นวัสดุที่จะช่วยให้การเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์เข้าใจดียิ่งขึ้น ผู้เรียนอาจจะเปรียบเทียบ ปริมาณ พื้นที่ ราคา ฯลฯ ได้จากโสตทัศนูปกรณ์ชนิดนี้

๕. การทัศนาจรศึกษา เป็นการศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่เป็นจริง นำตัวเข้าไปสู่บรรยากาศที่แท้จริง ผู้เรียนจะมีความรู้สึกว่าทุกสิ่งเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นของจริง สามารถสังเกตและพิจารณาได้อย่างใกล้ชิด

๖. เหตุการณ์ปัจจุบัน จะชี้ให้เห็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กำลังปฏิบัติกันอยู่ และชี้ให้เห็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดกิจกรรมนั้น ๆ ผู้เรียนจะศึกษาเหตุการณ์ปัจจุบันนี้ได้จาก วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ และห้องสมุดของโรงเรียน

๗. การอ่าน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญมากในวิชาภูมิศาสตร์ เพราะผู้เรียนจะค้นพบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้ด้วยการอ่านมาก และจะมีความเข้าใจดีถึงจุดมุ่งหมายของวิชาภูมิศาสตร์

---

[๒๒] Thralls, Zoe A., The Teaching of Geography, (New York : Appleton-Century-Crofts, Inc., 1958.) pp. 19-223.

เพื่อนำมาปรับปรุงตัวของ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยดี

๘. หนังสือเกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ตำราเรียน หนังสืออ่านประกอบ หนังสือนำเที่ยว หนังสืออ้างอิง เช่น Encychopedia, Year Book. วารสารต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เมื่อนักเรียนได้อ่านหนังสือเหล่านี้แล้วจะเกิดความสนใจมากขึ้น และมีความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่อไป

Elizabeth Bloss and Alvin B. Roberts[๒๓] ได้รวมกันรวบรวมรายชื่อโสตทัศนูปกรณ์วิชาสังคมศึกษา สำหรับชั้นประถมศึกษาไว้ในวารสาร See and Hear Vols. No. 8 April ๑๙๔๘ หน้า ๑๖-๑๗ ๓๔-๓๕. มีรายชื่อดังนี้ คือ

๑. กระดานดำ
๒. รูปภาพ
๓. แผนภูมิ
๔. ของจริง
๕. หุ่นจำลอง
๖. ป้ายนิเทศ
๗. สมุดภาพ
๘. บัตรคำ
๙. กะบะทราย
๑๐. ของตัวอย่าง
๑๑. พิพิธภัณฑ์โรงเรียน
๑๒. Display
๑๓. การเดินทางท่องเที่ยว
๑๔. แผ่นเสียง
๑๕. ภาพยนตร์การศึกษา
๑๖. หนังสือตำราและหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ

---

[๒๓] Kinder Jame S. and McClusky F. Dean, The Audio-Visual Reader, (Iowa : WM. C. Brown Company, 1954.) p. 198.

ทั้งสองท่านได้ให้ความเห็นว่า โสตทัศนูปกรณ์ตั้งแต่หมายเลข ๑ ถึงเลข ๘ นั้น เป็นชนิดที่ครูสังคมศึกษาใช้อยู่เสมอเป็นประจำ ส่วนโสตทัศนูปกรณ์ตั้งแต่หมายเลข ๙ ถึงเลข ๑๔ นั้น ก็ใช้อยู่บ้างเป็นบางครั้ง เช่นเดียวกัน เพราะเป็นอุปกรณ์ประเภทที่ช่วยให้นักเรียนมีความสนใจและซาบซึ้งกับบทเรียนมากขึ้นกว่าเรียนรู้จากหนังสือตำราเพียงอย่างเดียว ส่วนภาพยนตร์การศึกษานั้น เป็นโสตทัศนูปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพดีเยี่ยมชิ้นหนึ่งเช่นกัน เพราะสามารถให้ความเป็นจริงได้มากที่สุด โดยเฉพาะภาพยนตร์ที่มีจุดมุ่งหมายตรงกับหัวข้อวิชาที่ต้องการจะเรียน จากการค้นคว้าทดลองในครั้งนี้ ทั้งสองได้ทำโครงการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้น Grade ๒ เรื่อง **Farm** ไว้ให้ดูเป็นตัวอย่าง ๑ เรื่อง และได้เสนอแนะโสตทัศนูปกรณ์ที่จะใช้สอนในหน่วยเรื่อง **Farm** นี้ว่า ควรมีโสตทัศนูปกรณ์ดังนี้

๑. ภาพ
๒. แผนภูมิ
๓. กระดานดำ
๔. หนังสือ
๕. หุ่นจำลอง
๖. ภาพยนตร์

Unesco [๒๔] ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้โสตทัศนูปกรณ์ของวิชาภูมิศาสตร์ไว้ในหนังสือ Some Suggestions on the Teaching of Geography เมื่อ ปี ๑๙๔๙ ไว้ดังนี้ คือ

๑. รูปภาพ
๒. สไลด์
๓. ฟิล์มสตริพ
๔. ภาพยนตร์

---

[๒๔] Unesco. Some Suggestions on the Teaching of Geography, (Paris : 19 Avenue Kléber, 1949.) p. 40.

๕. วิทยุโรงเรียน

๖. แผนที่

๗. ลูกโลก

นอกจากเสนอแนะรายชื่อโสตทัศนูปกรณ์นี้แล้ว ยังได้เสนอแนะไว้ว่า การสอนวิชาภูมิศาสตร์นั้น ครูควรจะใช้โสตทัสนูปกรณ์หลาย ๆ อย่างด้วยกัน จึงจะทำให้นักเรียนมีความสนใจและรู้จักเปรียบเทียบข้อแตกต่างและสังคัปป์ที่ถูกต้องดียิ่งขึ้น กว่าใช้โสตทัศนูปกรณ์น้อยชิ้น

รายชื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่อไปนี้เป็นรายชื่อที่นักการศึกษาต่างประเทศได้วิจัยหรือค้นคว้ามาแล้วว่าสมควรที่จะใช้เป็นโสตทัศนูปกรณ์วิชาสังคมศึกษา คือ

๑. แผนที่และลูกโลก ผู้ทำการวิจัยและค้นคว้าได้แก่ W.S. Miller [๒๕] Zoe A. Thralls [๒๖] และ Preston E. James [๒๗] ทั้งสามท่านนี้ต่างมีความเห็นพ้องกันว่า แผนที่และลูกโลกเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสอนวิชาสังคมศึกษา เป็นโสตทัศนูปกรณ์ที่สามารถช่วยครูใหม่ให้ทำการสอนได้ดี และสำหรับครูเก่านั้น ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ทั้งสามท่านที่ทำการค้นคว้ามานี้ยังมี Albert G. Eldridge, [๒๘] Alfred W. Abrams, William Jensen, Clara M. Shryock. ได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับการใช้แผนที่และลูกโลกในวิชาภูมิศาสตร์ และมีความเห็นว่าเป็นโสตทัศนูปกรณ์ที่สำคัญยิ่งชิ้นหนึ่งเช่นเดียวกัน R. Erwin Raisz [๒๙] และ Katheryne Thomas Whittemore [๓๐] ก็ได้ให้ความเห็นเช่นเดียวกันนี้ไว้ในหนังสือ Geographic to Social Education

---

[๒๕] Kinder, Jame S. and McClusky, F. Dean, The Audio-Visual Reader, (Iowa : WM. C. Brown Company, 1954.) p. 92.

[๒๖] Thralls, p. 19

[๒๗] James, Preston E., New Viewpoints in Geography, (Washington 6 D.C. : National Council for the Social Studies, 1959) p. 112

[๒๘] Nation Society for the Study of Education, The Teaching of Geography, (Chicago : The University of Chicago Press, 1933.) p. 395

[๒๙] Kohn Clyde F., Geographic Approach to Social Studies, (Washington 6 D.C. The National Council for the Social Studies, 1952.) pp. 105-117.

[๓๐] เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๑๗.

๒. ภาพนิ่ง (Still Picture) ผู้ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับภาพนิ่งมีดังนี้ คือ Edith P. Parker [๓๑] M. Melvina Svee [๓๒] และ William M. Greory Alfred W. Abrams และ Rupert Peters [๓๓] ทั้งหมดนี้ต่างลงความเห็นว่า รูปภาพนั้นมีความจำเป็นสำหรับการสอนวิชาภูมิศาสตร์มาก ภาพที่จะใช้สอนในระดับชั้นประถมศึกษานั้นควรเป็นภาพง่าย ๆ มีจุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียว สำหรับชั้นเรียนที่สูงขึ้นไป เช่น ระดับมัธยมหรือมหาวิทยาลัย จึงใช้ภาพที่มีความหมายลึกซึ้ง ต้องอาศัยการอภิปรายและการตีความหมายของภาพ จึงจะเข้าใจได้ดี

๓. ภาพยนตร์ F. Bornden Mace และ Feed E. Dohos [๓๔] ได้ร่วมกันค้นคว้าดูหนึ่ง และอีก ๓ คน คือ William M. Greory[๓๕] Alfred W. Abrams และ Rupert Peters ได้ร่วมกันค้นคว้า ต่างมีความเห็นว่า ภาพยนตร์เหมาะสำหรับเป็นโสตทัศนูปกรณ์วิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะวิชาภูมิศาสตร์ เพราะภาพยนตร์สามารถจูงใจนักเรียนให้มีความสนใจกับภูมิประเทศทั่วโลก ทำให้เกิดความคิดที่แจ่มชัดและถูกต้อง และมีความคิดกว้างขวางออกไป ภาพยนตร์จะช่วยประหยัดเวลาเรียนได้มาก ถ้าใช้ให้ถูกต้องตรงกับความมุ่งหมายของบทเรียนนั้น ๆ

๔. ไดออรามา (Diorama) Julia Van Fleet [๓๖] ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ไดออรามาเป็นอุปกรณ์ชิ้นใหม่ที่เหมาะกับวิชาสังคมศึกษามากที่สุด เมื่อนำมาใช้เป็นอุปกรณ์การสอน นักเรียนให้ความสนใจมาก เพราะไดออรามามีลักษณะเหมือนภาพสามมิติ คือ มีทั้งส่วนกว้าง สูง และลึก ประโยชน์ที่นักเรียนได้รับจากการใช้ไดออรามาเป็นโสต

---

[๓๑] Kinder, p. 196.

[๓๒] Kohn, p. 130.

[๓๓] Nation Society for the Study of Education, p. 385.

[๓๔] Kohn, p. 140.

[๓๕] National Society for the Study of Education, pp. 325-394.

[๓๖] Kinder, p. 55.

ทัศนูปกรณ์นั้น ก็คือ นักเรียนได้เห็นภาพที่มีส่วนลึกน่าสนใจกว่าภาพธรรมดา และไดออรามา ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวบุคคลที่แสดงให้เห็นคล้ายของจริง และยังมีสิ่งแวดล้อมไว้ให้นักเรียนได้สังเกตอีกด้วย จากการค้นคว้าปรากฏว่า ไดออรามาเหมาะสำหรับเป็นโสตทัศนูปกรณ์วิชาเหล่านี้ คือ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และธรรมชาติศึกษา ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวิชาสังคมศึกษานั่นเอง

๕ หุ่นเชิด (Puppet) เป็นโสตทัศนูปกรณ์วิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้นเด็กเล็ก ๆ มากที่สุด Trunda T. Weil [๓๗] ได้แนะนำว่า หุ่นเชิดเหมาะสำหรับใช้เป็นโสตทัศนูปกรณ์วิชาที่ว่าด้วยการดำรงชีวิตอยู่รวมกันในสังคม การพัฒนาสังคม และการเพาะนิสัยให้ทำงานร่วมกัน การใช้หุ่นเชิดนี้ ครูควรเล่าเป็นนิทานต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องโบราณหรือนิยายปรำปราก็ได้

๖. นาฏการ (Dramatization) หรือการแสดงละคร การสมมุติที่นักเรียนแสดงเองในชั้นเรียน George W.และ Naomi D. Wright [๓๘] ได้รวมกันค้นคว้า ปรากฏว่า เด็ก ๆ นั้นชอบการเล่นมาก ไม่ว่าการเล่นกีฬาหรือการเล่นใด ๆ ทั้งสิ้น การเล่นเหล่านี้ก็จะพัฒนามาเป็นการเล่นละครในชั้นเรียน จะช่วยให้เด็ก ๆ มีความกระตือรือล้นอยากรู้อยากเห็นเพิ่มขึ้น และเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับอารมณ์ได้ดีกว่าวิธีใดทั้งสิ้น การเล่นละครในชั้นเรียนนี้เหมาะสำหรับวิชามนุษยศึกษา (Humanized Education) และจะช่วยสร้างให้เด็กมีสัญชาติญาณ การกระตุ้น (Impulse) เกิดขึ้น มีความสนใจและเร้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนได้อีกด้วย

๗. การท่องเที่ยวและการทัศนาจร (Excursions and Field Trips) L.R. Winchell[๓๙] ได้ให้ความเห็นว่า การท่องเที่ยวและการทัศนาจรจะช่วยนำนักเรียนไปสู่

---

[๓๗]เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๗.

[๓๘]เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๙.

[๓๙]เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๑.

สิ่งแวดล้อมที่แท้จริง นักเรียนสามารถใช้ความสังเกตสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นได้ด้วยตัวเองและเป็นกิจกรรมของตัวนักเรียนเอง การท่องเที่ยวหรือการทัศนาจรนี้มิใช่เป็นประโยชน์แก่เฉพาะนักเรียนเท่านั้น แม้ประชาชนพลเมืองโดยทั่ว ๆ ไป ก็จะได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวนี้อย่างเต็มที่ บางคนอาจคิดว่า การท่องเที่ยวหรือทัศนาจรทำให้เสียเวลาแต่ความจริงแล้ว การท่องเที่ยวและการทัศนาจรไม่เหมือนกัน การไปพักผ่อนหย่อนใจธรรมดา การท่องเที่ยวนี้หมายถึงการมีแผนการล่วงหน้าอย่างเรียบร้อย มีจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวและมีการติดตามผลหลังจากกลับจากการท่องเที่ยวมาแล้ว

๘. โทรทัศน์ ในการประชุมของ Governor's Conference on Educational Television [๔๐] ที่ Sacrammento เมื่อปี ๑๙๕๓ นั้น ได้สรุปผลของการใช้โทรทัศน์เป็นโสตทัศนูปกรณ์สำหรับวิชาดังต่อไปนี้ คือ

๑. Self-realization สัจจการแห่งตน

๒. Human-Relationship มนุษยสัมพันธ์

๓. Economic Efficiency ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ

๔. Civic Responsibility หน้าที่พลเมืองดี

ดังนั้นโทรทัศน์จึงเหมาะสมที่จะเป็นโสตทัศนูปกรณ์ของวิชาสังคมศึกษาที่สุด

๙. สถิติต่าง ๆ (Statistics) ซึ่งได้แก่กราฟ ตาราง แผนภาพ แผนภูมิ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนประกอบที่ทำให้การเรียนวิชาภูมิศาสตร์ได้ผลดียิ่งขึ้น Alice Foster [๔๑] ได้กล่าวไว้ว่า สถิติจะช่วยให้นักเรียนมีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น จะช่วยให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเวลา เป็นส่วนช่วยวิเคราะห์ถึงคำบอกเล่าต่าง ๆ ว่ามีความจริงเท็จแค่ใด และยังสามารถวัดความรู้ของผู้เรียนได้อีกด้วย สถิตินี้จะบอกถึงจำนวนประชากร ผลิตผล อุณหภูมิ ความกดดันของอากาศ การค้า ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สถิติจะช่วยให้มีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดยิ่งกว่าคำบอกเล่าใด ๆ ทั้งสิ้น

---

[๔๐] เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๕๔.

[๔๑] Kohn p. 146.

๑๐. ชุมนุมชน (Home Community) J. Goanvill Jensen [๔๒] ได้เปรียบเทียบไว้ว่า ชุมนุมชนนั้นเปรียบเสมือนห้องทดลองของวิชาภูมิศาสตร์ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อนักเรียนทุกระดับชั้น ในชั้นต้นนั้นควรได้ศึกษาชุมนุมชนอย่างง่าย ๆ เสียก่อน เป็นต้นว่าทำความรู้จักกับสิ่งแวดล้อม สิ่งสวยงามน่าชม ในชุมนุมชนนั้น ๆ ฯลฯ และเมื่อนักเรียนเรียนในชั้นสูงขึ้น ๆ การใช้ชุมนุมชนก็ยิ่งมีความสำคัญเพิ่มขึ้น เพราะนอกจากการสังเกตธรรมดาแล้ว ยังจะต้องใช้การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบเข้าช่วยในการเรียนรู้ชุมนุมชนนั้นอีกด้วย

๑๑. แหล่งวัสดุอุปกรณ์ (Source Materials) นับว่าเป็นโสตทัศนูปกรณ์ที่สำคัญในวิชาสังคมศึกษาเช่นเดียวกัน George J. Miller และ Cora P. Stetter [๔๓] ได้รวบรวมแหล่งวัสดุอุปกรณ์ไว้เป็นประเภท ๆ คือ

๑๑.๑ ประเภทห้องสมุดต่าง ๆ ในชุมนุมชนนั้น

๑๑.๒ ประเภทสมาคม สังคมศึกษา ภูมิศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ฯลฯ

๑๑.๓ สถานที่ราชการต่าง ๆ เช่น กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ

๑๑.๔ โรงงานอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมต่าง ๆ ฯลฯ

เพื่อจะให้การสอนได้ถึงผลเต็มที่ ครูควรทำบัญชีรายชื่อของสถานที่เหล่านี้ไว้ให้พร้อม เพื่อแนะนำนักเรียนและให้คำอธิบายเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่นักเรียนได้บ้าง

๑๒. หนังสือต่าง ๆ (Reading Material) เป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างยิ่งสำหรับวิชาสังคมศึกษา ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าวิชานี้จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่อ่านมาก รู้มาก หนังสือเหล่านี้มีทั้งที่เป็นตำรา เขียนโดยผู้ที่มีประสพการณ์ทางนี้โดยเฉพาะ และหนังสืออ่านประกอบ เพื่อส่งเสริมความรู้ในวิชานี้ เช่น Encychopedia, ประเภทของหนังสือเหล่านี้ Edna E. Eisen [๔๔] ได้แยกประเภทไว้เป็น ๕ ประเภท ดังนี้ คือ

---

[๔๒] เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๗๖.

[๔๓] เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๙๑.

[๔๔] เรื่องเดียวกัน หน้า ๙๓.

๑๒.๑ Basic Geography Text ตำราเรียนต่าง ๆ

๑๒.๒ Reading Basic Text Material

๑๒.๓ Reading Landscape, ภาพ แผนที่และสถิติ

๑๒.๔ Other Reading Skill ได้แก่ หัวข่าว ตรรชนี ตาราง ข้อมูล

๑๒.๕ Supplementary Geography Reading Material

รายชื่อโสตทัศนูปกรณ์ ๑๒ ชนิดนี้ เป็นรายชื่อของโสตทัศนูปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับใช้ประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาอย่างยิ่ง สำหรับโสตทัศนูปกรณ์ชนิดอื่น ๆ มิใช่ว่าจะไร้คุณค่าทางการศึกษาสำหรับวิชาสังคมศึกษาเสียทีเดียว หากแต่ว่าคงใช้ได้ประโยชน์น้อยและเสียเวลาโดยใช่เหตุในเมื่อโสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้ได้ผลโดยตรงมีอยู่แล้ว ยอมจะประหยัดเวลาและรายจ่ายได้ดีกว่าชนิดอื่น

รายการวิทยุโรงเรียน ของกองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้จัดรายการส่งกระจายเสียงวิทยุโรงเรียนวิชาสังคมศึกษา และได้ทำคู่มือสำหรับครูผู้ใช้วิทยุศึกษาเป็นอุปกรณ์การสอน ในคู่มือนั้นได้แนะนำถึงโสตทัศนูปกรณ์ที่จะมาทำใช้ร่วมกับรายการวิทยุโรงเรียนอีกหลายชนิด จากการค้นคว้าหารายชื่อโสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้ประกอบที่ใช้ประกอบวิทยุโรงเรียนวิชาสังคมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๐๑-๒๕๐๖ ปรากฏรายชื่อโสตทัศนูปกรณ์เรียงตามลำดับอัตราการแนะนำให้ใช้ตั้งแต่มากไปถึงน้อยดังนี้ [๔๕]

๑. ภาพ อุปกรณ์ที่แนะนำไว้ในหนังสือวิทยุโรงเรียน คู่มือการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้นประถมปีที่ ๑, ๒, ๓, ๔ นั้น มีประมาณร้อยละ ๕๐.๓๒ ที่แนะนำให้ใช้ภาพประกอบบทเรียนวิทยุ ภาพนี้รวมรูปต่าง ๆ ที่อาจหาได้จากหนังสือพิมพ์ วารสาร โปสการ์ด หรือภาพเขียนขึ้นเอง ฯลฯ

๒. กระดานดำ เป็นอุปกรณ์สำคัญที่รองลงมา มีประมาณร้อยละ ๒๗.๒๕ ที่แนะนำให้ใช้สำหรับครูผู้สอนจะได้เขียนคำยาก ปัญหา ฯลฯ ไว้บนกระดานดำในระหว่างรับฟังรายการวิทยุโรงเรียน

---

[๔๕] กอง-เผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง "วิทยุโรงเรียน คู่มือการสอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมปีที่ ๑, ๒, ๓, ๔" (โรงพิมพ์ประพาศต้น พระนคร, พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๖) หน้า ๑-๓๐.

๓. การอภิปราย เป็นกิจกรรมชนิดหนึ่งที่คู่มือการสอนวิชาสังคมศึกษาเสนอแนะให้ใช้ มีประมาณร้อยละ ๒๖.๔๓ ส่วนมากเสนอให้ใช้เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง (Follow up) ใช้เมื่อหลังจากฟังรายการวิทยุโรงเรียนแล้ว

๔. หนังสืออ่านประกอบ หนังสือวิทยุโรงเรียน คู่มือการสอนวิชาสังคมศึกษาได้เสนอแนะให้ใช้หนังสืออ่านประกอบ ประมาณร้อยละ ๒๒.๑๖ หนังสืออ่านประกอบที่รวมทั้งหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา และหนังสืออ้างอิง หนังสืออุเทศก์ (References) ฯลฯ

๕. ของจริงของตัวอย่าง ได้รับคำแนะนำให้ใช้ประมาณร้อยละ ๒๑.๒๐ มีไว้สำหรับให้นักเรียนได้ดูและสังเกต ทำความรู้จักอย่างใกล้ชิด ครูผู้สอนควรจัดวางไว้หน้าชั้นใกล้ ๆ ครู เมื่อครูวิทยุพูดถึงอะไร ครูผู้สอนก็ควรจะหยิบชูขึ้นให้นักเรียนดูเป็นอย่าง ๆ ไป

๖. แผนที่และลูกโลก ได้รับคำแนะนำให้ใช้ประมาณร้อยละ ๑๙.๓๐ ซึ่งรวมทั้งการใช้แผนผัง แผนที่ประเทศไทย และแผนที่ต่างประเทศ แผนที่ของท้องถิ่นด้วย

๗. แผนภูมิ หนังสือวิทยุโรงเรียน คู่มือการสอนวิชาสังคมศึกษาได้เสนอแนะให้ใช้ประกอบรายการวิทยุโรงเรียนประมาณร้อยละ ๑๐.๗๖ ส่วนมากเสนอให้ใช้สำหรับชั้นประถมปีที่ ๓-๔ เป็นแผนภูมิที่ครูทำขึ้นก่อนรายการสอน และอาจเป็นแผนภูมิที่ครูและนักเรียนร่วมกันทำภายหลังรายการสอนก็ได้

๘. หนังสือพิมพ์ ได้รับคำเสนอแนะให้ใช้ประมาณร้อยละ ๙.๔๙ ในรายการข่าวน่ารู้ ได้เสนอแนะให้นักเรียนได้ไปหาความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือพิมพ์อีก และตัดข่าวหนังสือพิมพ์มาติดในสมุด หรือป้ายนิเทศก์ก็ได้

๙. บัตรคำ สำหรับเขียนคำยาก หรือคำใหม่ที่น่ารู้ของนักเรียน ได้รับการเสนอแนะให้ใช้ประมาณร้อยละ ๘.๕๔

๑๐. ทัศนาจรศึกษา ได้รับการเสนอแนะให้ใช้ประมาณร้อยละ ๗.๕๙ สำหรับออกไปนอกสถานที่ เป็นรายการพิเศษนอกเวลาสอนแล้ว เพื่อเพิ่มความรู้และความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้น เช่น การทำความรู้จักกับชุมนุมชน บุคคลสำคัญของท้องถิ่น โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ

๑๑. การแสดงละครในชั้นเรียน ได้รับการเสนอแนะให้เป็นกิจกรรมต่อเนื่องประมาณร้อยละ ๕.๖๙ รวมทั้งการเล่นสมมุติในชั้นเรียนด้วย

๑๒. ป้ายนิเทศ ได้รับคำแนะนำให้นำมาใช้ประกอบรายการวิทยุวิชาสังคมศึกษา ประมาณร้อยละ ๖.๖๙ เช่นเดียวกับการแสดงละครในชั้นเรียน ป้ายนิเทศนี้รวมทั้งป้ายผนัง กระดาษผ้าสำลีและป้ายประกาศด้วย

๑๓. หุ่นจำลอง ได้รับคำแนะนำให้นำมาใช้ประกอบรายการวิทยุวิชาสังคมศึกษา ประมาณร้อยละ ๓.๑๖ เป็นโสตทัศนูปกรณ์ที่ครูประจำชั้นจะจัดวางไว้ให้นักเรียนเห็นโดยง่ายระหว่างการรับฟังรายการวิทยุ และเมื่อครูวิทยุพูดถึง ถ้าสามารถยกขึ้นชูให้นักเรียนดูได้ ครูประจำชั้นก็ควรจะยกขึ้นให้นักเรียนดูโดยทั่วกัน หรืออาจจะชี้ให้ดูตามคำของครูวิทยุโรงเรียนก็ได้

๑๔. การสาธิต เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง บางรายการสอน จึงต้องเสนอแนะให้ใช้การสาธิต ประมาณร้อยละ ๒.๘๕

๑๕. วิทยากร บางรายการสอนก็ได้รับการแนะนำให้เชิญวิทยากรมาให้ความรู้เพิ่มเติมในชั้นเรียน เพิ่มเติมจากรายการวิทยุอีกประมาณร้อยละ ๒.๒๑

๑๖ สมุดภาพ เป็นกิจกรรมของนักเรียนที่ควรจะทำ ได้มีการแนะนำให้นักเรียนมีกิจกรรมเช่นนี้ประมาณร้อยละ ๒.๒๑ เช่นเดียวกัน

๑๗. กะบะทราย ได้รับคำแนะนำให้จัดนิทรรศการกะบะทรายไว้ในห้องเรียน ประมาณร้อยละ ๑.๘๙

๑๘. โปสเตอร์ รวมทั้งป้ายโฆษณาการศึกษา ได้รับคำแนะนำให้ใช้เป็นโสตทัศนูปกรณ์ร้อยละ ๑.๒๗

๑๙. การเก็บสถิติ ได้รับคำแนะนำให้ใช้เป็นกิจกรรมต่อเนื่องของนักเรียนภายหลังการรับฟังรายการวิทยุโรงเรียนแล้วประมาณร้อยละ ๐.๖๓

๒๐. วิทยุและภาพยนตร์ ได้รับคำแนะนำให้ใช้เป็นโสตทัศนูปกรณ์ประกอบรายการสอนทางวิทยุประมาณร้อยละ ๐.๓๒ ซึ่งมีน้อยครั้งที่สุด

จากรายชื่อทั้ง ๒๐ รายการนี้ จะเห็นได้ว่า กองเผยแพร่การศึกษาก็แลเห็นความสำคัญของภาพว่าเป็นโสตทัศนูปกรณ์สำคัญอันดับหนึ่งของวิชาสังคมศึกษาเช่นเดียวกับนักการศึกษาต่างประเทศในด้านที่ว่า ภาพนั้นสะดวกในการจัดหา การใช้ และการเก็บรักษา โสต

ทัศนูปกรณ์ที่เสนอรองลงมา ได้แก่ กระดานดำ การอภิปราย หนังสืออ่านประกอบ และของจริง-ของตัวอย่าง ส่วนทัศนูปกรณ์ที่เสนอน้อยที่สุด ได้แก่ การเก็ยสถิติ วิทยุและภาพยนต์ สำหรับวิทยุนั้นคงเนื่องจากรายการสอนเป็นการรับฟังวิทยุโรงเรียนอยู่แล้ว จึงมิได้เสนอให้ฟังรายการวิทยุอื่น นอกเสียจากจะไปฟังที่บ้าน สำหรับภาพยนต์นั้นคงเนื่องจากสภาพและสภาวะของโรง-เรียนประถมศึกษาของประเทศไทย ยังไม่เหมาะกับการใช้ภาพยนต์เป็นโสตทัศนูปกรณ์ประกอบบทเรียน เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีการเสนอแนะให้ใช้รายการโทรทัศน์ ไดออรามา เป็นโสตทัศนูปกรณ์ประกอบรายการวิทยุโรงเรียนวิชาสังคมศึกษาเลย

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ[๔๖] ได้กล่าวถึงอุปกรณ์การสอนหรือโสตทัศนูปกรณ์นี้ไว้หลายชนิดด้วยกัน บางอย่างก็เป็นรูปธรรม บางอย่างก็เป็นนามธรรม แบ่งออกเป็น ๔ ชนิดด้วยกัน คือ

๑. ชุมนุมชน ซึ่งได้แก่การทัศนาจรศึกษา แขกที่มาเยี่ยมเยียน การสัมภาษณ์ การออกไปเที่ยวตามท้องนา แม่น้ำ ลำคลอง บึง ลำธารต่าง ๆ เป็นต้น

๒. โสตทัศนศึกษา เช่น รูปหุ่น ตัวอย่างสิ่งของ เช่น รูปภาพ ภาพนิ่ง ภาพยนต์ จานเสียง วิทยุ และวิทยุโทรทัศน์ แผนที่ ลูกโลก แผนภูมิ แผนผังต่าง ๆ เป็นต้น

๓. สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ การแสดงละครและการฝีมือ ได้แก่ศิลปต่าง ๆ ดนตรี และวรรณคดี เป็นต้น

๔. อุปกรณ์ในการอ่าย เช่น หนังสือ แบบเรียน ตำราเรียน หนังสือค้นคว้า ความรู้สารานุกรม หนังสือรายปักษ์ หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของโสตทัศนูปกรณ์ตามหลักใหญ่ ไม่เหมือนกันก็ตามแต่ลักษณะวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการสอนก็คล้ายคลึงกันทั้งสิ้น เป็นวัสดุที่สามารถจับต้องได้ บางชนิดมีเสียง บางชนิดเป็นภาพ ให้สัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง ๕ เป็นเครื่องเร้าที่กระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

โสตทัศนูปกรณ์ วิชาสังคมศึกษานั้น ก็จะมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น เว้นแต่ว่าโสตทัศนูปกรณ์ใดที่เหมาะสมและสะดวกสบายในการใช้ ก็จะถูกใช้มากกว่าโสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้แล้วไม่สู้จะได้ผลทางการศึกษามากนัก หรือมีกรรมวิธีในการใช้ยากกว่าโสตทัศนูปกรณ์ชนิดอื่น ๆ

---

[๔๖] หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, "คู่มือครูว่าด้วยการสอนวิชาสังคมศึกษา" (โรงพิมพ์ การศาสนา, พระนคร ๒๕๐๑) หน้า ๕๔

ดังนั้นโสตทัศนูปกรณ์วิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษา ควรมีดังนี้

๑. วัสดุอุปกรณ์

๑.๑ กระดานดำ

๑.๒ แผนที่

๑.๓ ลูกโลก

๑.๔ โปสเตอร์

๑.๕ แผนภาพ

๑.๖ แผนภูมิ

๑.๗ กระดานผ้าสำลี

๑.๘ ป้ายนิเทศ

๑.๙ ไดออรามา

๑.๑๐ ของล้อแบบ

๑.๑๑ ของจำลอง

๑.๑๒ ของตัวอย่าง-ของจริง

๑.๑๓ ภาพผนัง

๑.๑๔ รูปภาพ

๑.๑๕ ภาพเขียน

๑.๑๖ ภาพถาย

๑.๑๗ พิพิธภัณฑ์โรงเรียน (School Musium)

๑.๑๘ ห้องสังคมศึกษา (Social Studies Room)

๒. อุปกรณ์ประเภทเครื่องมือ

๒.๑ ระบบขยายเสียง (Public Address System or Amplified Sound System)

๒.๒ เทปเสียง (Tape Recorder)

๒.๓ วิทยุ (Radio-Receiver)

๒.๔ สไลด์ (Slide)

๒.๕ ฟิล์มสตริพ (Filmstrip)

๒.๖ ภาพโปร่งใส (Transparencies)

๒.๗ เครื่องฉายภาพยนตร์เสียง ๑๖ ม.ม. (Motion Picture Projectors)

๒.๘ เครื่องฉายสไลด์และฟิล์มสตริพ (Slide and Filmstrip Projectors)

๒.๙ เครื่องเล่นจานเสียง (Record Players) และจานเสียง

๒.๑๐ เครื่องเทปบันทึกเสียง(Tape Recorders)

๒.๑๑ เครื่องฉายภาพทึบแสง (Opaque Projector)

๒.๑๒ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ (Overhead Projector)

๒.๑๓ เครื่องรับโทรทัศน์ (Television Receivers)

๓. อุปกรณ์ประเภทกิจกรรมร่วม

๓.๑ งานที่เป็นโครงการ

๓.๒ การเล่นแบบละคร

๓.๓ การแสดงบทบาท

๓.๔ การสาธิต

๓.๕ การศึกษานอกสถานที่

๓.๖ นิทรรศการ

๓.๗ กะบะทราย

๔. ชุมนุมชน

๔.๑ สถานที่ที่มนุษย์เราใช้ทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม เรือกสวนไร่นา

๔.๒ บุคคลากร คือ บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในวิชาสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ บุคคลสำคัญที่นักเรียนอาจไปสัมภาษณ์ หรือเชิญมาบรรยายให้ความรู้ และร่วมมือ

กับโรงเรียนปรับปรุงการศึกษา

๔.๓ เอกสารการพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ ตำราเรียน และหนังสืออ่านประกอบ หนังสือที่ให้ความรู้ต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไป

๔.๔ องค์การรัฐบาล เช่น ที่ว่าการอำเภอ พิพิธภัณฑ์สถาน เป็นต้น

๔.๕ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา แร่ธาตุต่าง ๆในท้องถิ่น เป็นต้น

๔.๖ วัฒนธรรมและระเบียบประเพณีของสังคม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่แต่ละชุมนุมชน แต่ละชุมนุมชนย่อมมีความผิดแผกกันบ้าง นักเรียนควรได้ทราบถึงระเบียบประเพณีอันดีงามซึ่งเป็นมรดกที่บรรพบุรุษของตนได้สร้างสมไว้ให้

๔.๗ โบราณสถาน และสถานที่ควรเคารพ ซึ่งจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งที่นักเรียนควรจะได้ทราบถึงความเป็นไปต่าง ๆ บางอย่างก็เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ บางอย่างก็เป็นส่วนที่ทำให้นักเรียนเป็นผู้มีสิลธรรมอันดีงาม

โสตทัศนูปกรณ์ดังกล่าวมาแล้วนี้ จะช่วยให้การเรียนการสอนเต็มไปด้วยคุณค่าทางการศึกษา ประหยัดเวลา และน่าสนใจแก่นักเรียนในวิชาสังคมศึกษาอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าโสตทัศนูปกรณ์บางชนิดที่ไม่สู้จะจำเป็นกับวิชานี้มากนัก ก็ถูกกำจัดออกไป เช่น การทดลอง เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย